

BANGSA, MINZU DAN NATION: SATU USAHA MEMAHAMI POLEMIK NASIONALISME DI SEMENANJUNG TANAH MELAYU, 1900-1955¹

Tan Liok Ee

PENDAHULUAN

Konsep komuniti di kalangan satu kumpulan manusia lahir dalam keadaan kehidupan yang spesifik dan terus berubah secara dinamik kerana keadaan kehidupan kumpulan manusia yang berkenaan tidak statik tetapi selalu dalam proses mengalami perubahan. Maka, pemikiran mengenai komuniti perlu difahamkan dalam keadaan sejarah kumpulan manusia yang berkenaan. Dan, kerana bahasa ialah media pemikiran mengenai komuniti, maka semua konsep komuniti bersifat *discursive*, ia itu dibentuk melalui penggunaan dan fahaman bahasa serta berubah melalui wacana (*discourse*) tentang konsep itu. Oleh yang demikian, satu konsep komuniti, selain daripada bersifat *discursive* juga bersifat *dialogic*, ia itu bersifat bertindakbalas. Tindakbalas yang dimaksudkan ini bukan saja apa yang berlaku antara orang yang menggunakan konsep yang sama tetapi juga meliputi perbahasan dan persaingan (*contestation*) antara konsep komuniti yang berlainan dalam satu keadaan kemasyarakatan yang "sama".

Cara perbahasan dan polemik mengenai mana-mana satu konsep komuniti menandakan sifat yang dirasakan paling penting atau isu yang dianggap paling pokok bagi identiti komuniti yang berkenaan. Perubahan dalam fahaman, atau takrif konsep komuniti, terutama sekali cara bagaimana sempadan komuniti itu digariskan dan sifat yang dianggap inti untuk komuniti itu, tetap mencerminkan dinamik perubahan sosial dan politik yang telah atau sedang dialami oleh masyarakat yang berkenaan.

Bangsa, *minzu* dan *nation* adalah istilah yang berfungsi sebagai konsep komuniti dalam bahasa Melayu, Cina dan Inggeris masing-masing. Wacana komuniti politik di kalangan orang Melayu berasaskan istilah *bangsa* sedangkan bagi penduduk berketurunan Cina istilah *minzu* (bagi mereka yang berpendidikan Cina) dan *nation* (bagi mereka yang

berpendidikan Inggeris) menjadi asas untuk menyatakan pandangan serta aspirasi masing-masing tentang kedudukan dan identiti politik mereka di Tanah Melayu.

Kertas kerja ini adalah satu usaha memahami konsep komuniti yang dinyatakan melalui tiga istilah ini dalam konteks polemik mengenai pembinaan identiti kebangsaan di semenanjung Tanah Melayu sekitar 1900 hingga ke 1955. Dalam tempuh masa ini, hasrat membina satu bangsa-negara (*nation-state*) yang baru bertembung dengan ikatan kekitaan yang tua atau yang bersifat *primordial* dalam satu keadaan masyarakat yang amat kompleks. Tempuh masa ini boleh dianggap tahap pertama, dan paling kritikal, dalam kemunculan wacana politik baru mengenai bangsa dan negara. Selepas pilihanraya umum 1955, perundingan ke arah Merdeka memulakan tahap kedua polemik nasionalisme manakala pembentukan Malaysia pada 1963 meneruskan proses transformasi dan wacana politik ke satu lagi tahap. Walau bagaimana pun, rencana ini hanya membincangkan polemik tahap pertama dengan harapan ini dapat membantu analisis dan fahaman tahap-tahap yang datang kemudian.

BANGSA MELAYU: PENGGARISAN SEMPADAN

Perkataan *bangsa*, mengikut Virginia Matheson, telah digunakan dalam penulisan Melayu sebelum abad yang ke-20 dalam dua cara utama.² Pertama, secara khusus seperti dalam *Sejarah Melayu* dan *Hikayat Hang Tuah*, perkataan *bangsa* digunakan untuk menandakan asal keturunan diraja (*royal lineage*) yang tinggi dan istimewa. Kedua, dan lebih umum, *bangsa* digunakan dalam ertikata satu kumpulan manusia yang mempunyai keturunan atau pegangan agama yang sama, contohnya terdapat bangsa Melayu, Arab, Bugis, Kling, Minangkabau dan Cina dan terdapat juga bangsa Kristian dan Islam.³

Mengikut Matheson lagi, teks-teks Melayu abad ke-sembilan belas juga jelas memperlihatkan telah wujud konsep satu komuniti Melayu yang menunjukkan kesedaran kekitaan berasaskan keturunan, budaya serta wilayah. Boleh juga dikesankan sifat keistimewaan atau keterasingan dalam penggunaan konsep *bangsa Melayu* yang merujuk kepada

ketulinan asal-usul, atau seperti yang dipertandakan dengan ungkapan *Melayu sungguh*, yang menonjolkan ikatan warisan budaya yang dianggap piawai, terutama sekali yang diwarisi daripada empayar Melaka.

Pandangan yang sama juga dinyatakan oleh sarjana tempatan Abdul Rahman Haji Ismail, mungkin dengan lebih tegas lagi, bahawa sejak zaman Kesultanan Melaka telah ujud suatu konsep komuniti Melayu yang berasaskan ikatan kesedaran kekitaan sekumpulan orang yang duduk di dalam satu lingkungan wilayah dan mempunyai pertalian sejarah dan budaya yang sama. Maka, mengikut beliau, orang Melayu ketika itu telah mempunyai pemikiran bahawa mereka adalah satu bangsa dalam ertikata "menganggap Melayu sebagai gagasan sejagat bagi satu keturunan yang menganuti satu kebudayaan induk yang sama".⁴

Maka, bolehlah dikatakan bahawa dari awal penggunaannya, istilah *bangsa Melayu* memang memperlihatkan ciri-ciri utama konsep komuniti yang dinamakan *ethnie* oleh Anthony Smith, ia itu istilah yang berfungsi sebagai satu nama kolektif bagi suatu kumpulan manusia yang mempunyai perasaan kesepaduan yang berasaskan kepercayaan asal-usul atau keturunan yang sama, dan diperkuatkan lagi oleh ikatan dengan wilayah, sejarah dan budaya yang dianggap sama.⁵ Namun, *bangsa* sebagai nama suatu *ethnie* masih belum menjelma menjadi satu komuniti politik, terutama sekali dalam bentuk satu bangsa-negara yang berdaulat.

Sebagai nama satu *ethnie*, *bangsa Melayu* mungkin sudah mempunyai daya ikatan kesedaran kekitaan serta perpaduan yang boleh menjadi asas untuk pembentukan satu bangsa-negara Melayu di semenanjung Tanah Melayu, maupun di seluruh wilayah yang dianggap alam Melayu. Namun tekad mendirikan satu bangsa-negara yang berdaulat bagi seluruh bangsa Melayu belum nyata sebelum permulaan abad kedua puluh manakala apa yang ujud dari segi susunan politik ialah perpecahan kepada beberapa negeri sebagai unit politik yang berasingan.

Di semenanjung Tanah Melayu, seperti di kebanyakan tempat lain yang mengalami kolonialisme, tekad politik untuk mendirikan bangsa-negara yang berdaulat lahir dengan lebih jelas sebagai reaksi terhadap kuasa asing yang, secara langsung atau tidak langsung, mendirikan corak

pemerintahan kolonial.⁶ Kertaskerja ini tidak akan mencebur diri ke dalam perdebatan bilakah munculnya semangat atau kesedaran nasionalisme di kalangan orang Melayu.⁷ Saya rasa pandangan yang membantu fahaman sejarah nasionalisme mestilah menerima bahawa proses peralihan daripada suatu kesedaran kekitaan yang berasaskan ikatan *ethnie* kepada satu konsep bangsa-negara yang berdaulat adalah satu proses transformasi sejarah yang akan memperlihatkan konflik disamping perpaduan. Kita dapat lihat, contohnya, soal siapakah yang boleh diterima sebagai anggota dan, lebih penting lagi, pemimpin *bangsa Melayu* menjadi fokus perbincangan sejak dari permulaan kemunculan semangat nasionalisme Melayu.

Satu contoh awal boleh diambil daripada keluaran pertama majalah bulanan *Al-Imam* di Singapura pada tahun 1906. Nama majalah itu telah pun menunjukkan bahawa pihak penganjurnya menganggap diri mereka sebagai pemimpin masyarakat Melayu. Bertolak daripada pendirian ini, mereka bercita-cita melancarkan suatu pergerakan pembaharuan-diri di kalangan orang Melayu supaya mereka boleh bertambah maju sehingga dapat mencapai kedaulatan politik satu hari nanti. Namun, seperti yang dicatatkan oleh Abdullah bin Haji Jaafar, oleh kerana kebanyakan daripada penganjur *Al-Imam* "bukan berdarah Melayu tempatan" dan "adalah berketurunan darah Arab", maka soal keturunan dirasakan sebagai satu hal yang "boleh meragukan setengah-setengah kalangan" samada penganjur *Al-Imam* boleh "dianggap sebagai pemimpin Melayu".⁸

Nampaknya, pihak penganjur *Al-Imam* sendiri agak sensitif tentang soal keturunan ini kerana di dalam keluaran pertama majalah itu, perbezaan mereka dari segi keturunan daripada anak negeri Melayu diakui. Namun, mereka bertindak dengan penuh kewajiban sebagai anggota masyarakat Melayu kerana perasaan percintaan terhadap "negeri ini" yang disifatkan demikian:

Sudah minum kami akan air susunya dan telah tumbuk daripadanya daging darah kami dan telah terbit daripadanya nikmat perhiasan kesenangan kami. Tidakkah jadi terhutang kami kepada negerinya dan anak-anaknya?⁹

Dengan rasa ketergolongan begini, penyunting *Al-Imam* nampaknya merasa cukup yakin untuk menggunakan kata gantinama "kita" dalam ayat seperti "Apa yang paling diperlukan oleh bangsa *kita*" dan ungkapan "bagi *kita* semua anak bumiputera".¹⁰ Jelas juga bahawa apabila Abdullah bin Haji Jaafar membuat rumusan bahawa "*Al-Imam* adalah merupakan anak tangga pertama dalam gerakan nasionalis Melayu di Tanah Melayu",¹¹ maka penulis itu telah pun menerima bahawa keraguan tentang perbezaan keturunan atau darah yang dibangkitkan pada awal rencananya boleh dianggap kurang penting dari segi pensejarahan pergerakan nasionalisme Melayu.

Mungkin soal keturunan tidak sebegitu menyusahkan pihak penganjur *Al-Imam* kerana status mereka sebagai pemimpin masyarakat Melayu dituntut dalam konteks Gerakan Islah yang berasaskan ajaran agama Islam. Tetapi soal keturunan dibangkitkan dengan lebih lantang pada dekad 1920an dan 1930an apabila isu kemunduran menjadi isu pokok dan pusat saraf kesedaran nasionalisme Melayu. Isu kemunduran diperlihatkan sebagai memisahkan antara mereka yang berketurunan Melayu dan mereka yang tidak kerana orang Melayu *saja* yang didapati mundur, sedangkan orang lain, contohnya yang berketurunan Arab atau Kling, tidak. Di sini kita wajar merujuk kepada pandangan K.R. Minogue bahawa pergerakan nasionalisme sering muncul daripada satu *collective grievance*, ia itu suatu perasaan rungutan secara kolektif. Rungutan kolektif ini memisahkan anggotanya daripada orang lain kerana orang lain itu tidak mengalami *collective grievance* yang berkenaan. Kata Minogue:

Nationalism ... is a political movement depending on a feeling of collective grievance against foreigners.¹²

Pemisahan sosio-ekonomi antara peniaga Arab dan Kling, yang dianggap sudah kaya dan maju, dari orang Melayu tempatan, yang didapati mundur dari segi itu, membawa kepada suatu perpecahan terbuka apabila pemerintah kolonial mengumumkan pada 1921 bahawa seorang wakil Melayu akan dilantik dalam Dewan Undangan bagi Negeri-negeri Selat. Soal perwakilan ini, mengikut kajian W.R. Roff, mencetuskan satu persaingan antara dua pertubuhan. Persaingan ini menunjukkan bahawa

orang Melayu tempatan tidak mahu wakil Melayu yang akan dilantik itu datang daripada orang-orang beragama Islam yang bukan berketurunan Melayu. Kesatuan Melayu Singapura telah ditubuhkan pada 1926 khas untuk memberi sokongan masyarakat Melayu kepada perlantikan Mohamed Eunus bin Abdullah, seorang Melayu tempatan yang berpendidikan Inggeris, sebagai wakil Melayu dalam Dewan Undangan Negeri-negeri Selat.¹³

Di sekitar dekad 1920an, guru dan pelajar lepasan Maktab Perguruan Sultan Idris mulai muncul sebagai golongan terdidik yang seterusnya telah memainkan peranan penting dalam perkembangan kesedaran nasionalisme Melayu. Bagi mereka ini yang berasal daripada masyarakat desa dan keluarga yang miskin, isu kemunduran memang dirasakan sebagai *collective grievance* bangsa Melayu. Paling jelas sekali ialah usaha orang Melayu tempatan memulakan satu surat khabar, ia itu *Utusan Melayu* pada 1939, sebagai suara orang Melayu sendiri.¹⁴ Penganjur dan penulis *Utusan Melayu* menceburi diri dalam polemik antara Kesatuan Melayu Singapura dan pertubuhan lain di Singapura yang didominasi oleh mereka yang berketurunan Arab.

Utusan Melayu, contohnya, menyokong dasar Kesatuan Melayu Singapura menghadkan ahlinya kepada orang yang berketurunan Melayu saja. *Straits Settlements Malay Association*, yang menerima ahli-ahli yang "bukan terdiri daripada bangsa Melayu jati" dicurigai, malahan pemimpin persatuan itu disifatkan sebagai "musang berbulu ayam" yang ingin "mengelirukan bangsa Melayu sendiri". Niat mereka ini "memakai nama Melayu tiada memakai nama masing-masing atau nama Islam atau lain-lain nama yang banyak" dipersoalkan. Pembaca diminta memikirkan samada pemimpin persatuan itu boleh dipercayai sebagai pembela nasib masyarakat Melayu memandangkan bahawa:

orang-orang itu bukan sebenarnya bangsa Melayu tetapi telah tergamak membuang baka atau bangsanya tentulah mereka tiada setia kepada bangsa sendiri betapa kita boleh percaya mereka setia kepada bangsa kita.¹⁵

Penggarisan sempadan bangsa Melayu yang berasaskan baka atau keturunan adalah satu soal yang dipentingkan oleh Abdul Rahim Kajai, seorang penulis Melayu yang terkenal. Beliau mempopularkan pendekan DKK (Darah Keturunan Kling) dan DKA (Darah Keturunan Arab), dua istilah yang meletakkan orang yang digelar demikian sebagai jelas-jelas berada di luar sempadan bangsa Melayu. Bagi Abdul Rahim Kajai, penyatuan yang berasaskan agama boleh digunakan oleh pihak-pihak tertentu untuk mengelirukan penyatuan yang berasaskan ikatan bangsa. Dalam menjelaskan perbezaan ini, Kajai tidak teragak-agak menyatakan bahawa "Islam itu bukannya bangsa".¹⁶ Impak daripada polemik seperti ini, perkataan *bangsa* dianggap tidak sesuai digunakan untuk merujuk kepada ikatan yang berasaskan agama.

Fokus kepada kemunduran sebagai *collective grievance* orang Melayu telah meletakkan mereka yang beragama Islam tetapi berketurunan Arab dan Kling di luar sempadan bangsa Melayu. Bagi golongan pendatang bukan-Melayu dan tidak beragama Islam, jurang pemisahan bukan saja lebih luas malahan langsung tidak dilintasi. Pandangan orang Melayu terhadap "pendatang bangsa asing" yang, pada dekad 1920an dan 1930an, telah membanjiri beberapa negeri Melayu telah dilafazkan dengan jelas oleh seorang penulis Melayu yang bertanya dalam rencananya "Di manakah tempat orang-orang Melayu akan datang?" Kata penulis itu,

alang-kah hiba-nya hati kita bila melihat masa ini yang bangsa kita mempunyai negeri ini dan tempat tumpah darah-nya tiba2 bangsa asing itu dapat bermaharaja-lela bersenang lenang dan mempunyai segala tempat serta memegang segala perusahaan ... di-mana-kah orang Melayu? Ia-itu bumi putera sejati! Ia-lah sudah jatuh miskin dan terpaksa masa ini baharu hendak mengorak selimut-nya dan bekêrja kapada bangsa-bangsa asing yang dahulu-nya kita pandang ia sa-bagai kuli dan orang gaji kapada kita ...¹⁷

Pada dekad 1930an, kontroversi disentralisasi membawa kepada pertembungan secara langsung antara pandangan orang Melayu dan wakil penduduk Cina di Negeri-negeri Selat yang mulai menuntut hak dan status politik sebagai orang tempatan. Orang Cina yang datang daripada keluarga yang telah beratus tahun menetap di Negeri-negeri Selat merasa bahawa mereka bukan lagi "orang asing" tetapi wajar diterima sebagai anggota komuniti politik tempatan. Contohnya Lim Ching Yan, seorang pemimpin Cina Selat Pulau Pinang yang terkenal, dilaporkan sebagai telah menuntut bahawa:

Nenek-moyang kami telah datang ke sini dan telah bekerja keras sebagai kuli - dan tidaklah malu untuk menjadi kuli - dan mereka tidaklah menghantar balik wang mereka ke China. Mereka telah berkahwin dan belanja wang mereka di sini, dan dengan demikian kerajaan telah dapat membuka negeri ini dari tanah liar sehingga menjadi bertamadun. Kami telah sehati dengan negeri ini. Negeri ini adalah negeri kami, kepunyaan kami ...¹⁸

Dakwaan Lim Ching Yan ini telah mencetuskan perasaan amat marah di kalangan masyarakat Melayu, lebih-lebih lagi kerana beliau juga telah dilaporkan sebagai bertanya "Siapa kata negeri ini negeri orang Melayu?" Dengan soalan ini, Lim telah menyakiti saraf yang paling sensitif bagi orang Melayu kerana menafikan kedudukan orang Melayu sebagai bangsa penentu (*definitive people*).

Berbeza daripada penganjur *Al-Imam* yang menggolongkan diri mereka ke dalam bangsa Melayu berasaskan perasaan "terhutang budi", Lim Ching Yan bagi pihak orang Cina Selat menuntut hak kerana telah memberi sumbangan kepada pembangunan negeri. Bagi orang Cina Selat yang berpendidikan Inggeris, adalah biasa untuk merujuk kepada tempat duduk mereka sebagai *Malaya*. Tetapi nama *Malaya* ini dianggap oleh orang Melayu sebagai penciptaan pihak kolonial yang menafikan bahawa asal-usul wilayah ini, dari segi warisan sejarah, adalah tempat kepunyaan orang Melayu.

Maka tidak hairanlah bahawa jawapan daripada orang Melayu kepada tuntutan hak oleh orang Cina amatlah negatif. Kata seorang penulis dalam *Majalah Guru*:

Bangsa asing itu sememang tidak mempunyai hak di sini, dan perbuatan menuntut hak itu dianggap oleh orang Melayu sebagai menghina bangsa Melayu yang menghilangkan sifat kebangsaan ...¹⁹

Bangsa asing itu diperingatkan bahawa sempadan bangsa tidak senang dilintasi, bahkan mustahil, kerana memerlukan penukaran sifat semula jadi:

Maka jika titik berkehendakkan hak ayam hendaklah mereka keluar dari air naik ke darat makan mematok jangan menyudu lagi, itulah adat resam ayam hingga sampai boleh berkokok lagi, seperti yang sesudah itu tentulah tidak ada halangan bagi ayam itu mengakui itu bangsanya sebaliknya jika ia masih di air makan menyudu maka jauh api dari panggang dikatakan perasaan bernegeri Melayu belum ada 10% dari perasaan bangsa Melayu.²⁰

Pada dekad 1930an, baik dari segi budaya maupun dari segi identiti politik, kebanyakan orang Cina, berbeza jauh daripada golongan Cina Selat seperti Lim Ching Yan, masih tidak begitu berminat terhadap hak politik sebagai orang tempatan. Tindakan masyarakat Cina menyokong dengan kuat pergerakan nasionalisme China dari permulaan abad kedua puluh hingga tahun 1941 menunjukkan bahawa ramai antara mereka masih berkiblat ke negeri asal mereka. Bagi orang Melayu, keterlibatan orang Cina yang giat dalam pergerakan nasionalisme China menjadikan tuntutan Lim Ching Yan bahawa orang Cina "telah sebat dengan negeri ini" amat susah diterima.²¹

BANGSA DAN KEBANGSAAN

Kebimbangan orang Melayu di sekitar 1920an dan 1930an yang dilafazkan melalui polemik baka, "keturunan dan budaya hidup untuk menggariskan sempadan bangsa Melayu supaya tidak dicerobohi oleh orang bukan Melayu, samada beragama Islam maupun tidak, membayangkan perasaan cemas yang dicetuskan oleh perubahan sosial dan politik yang sedang berlaku ketika itu. Dari satu segi, tuntutan hak orang Cina Selat dalam konteks penambahan pendatang Cina dan India secara besar-besaran serta usaha pemerintah kolonial menyatukan seluruh semenanjung kepada satu unit politik menggugat konsep serta susunan komuniti politik lama. Di segi yang lain, dengan bertambahnya kesedaran nasionalisme di kalangan golongan Melayu yang terdidik, bertambah juga kesedaran bahawa konsep bangsa perlu disesuaikan dengan isu-isu politik baru seperti hak kerakyatan, soal pembentukan satu bangsa-negara serta sifat kebangsaan, atau *nationality*, bagi anggota bangsa-negara yang baru.

Bagi Abdul Rahim Kajai, contohnya, adalah penting untuk membezakan antara "bangsa keturunan" dan "bangsa kerakyatan". "Bangsa kerakyatan", mengikut Kajai, adalah terjemahan untuk *nationality*, suatu konsep komuniti politik yang berasaskan konsep baru, ia itu kerakyatan. Kerakyatan berasaskan undang-undang, boleh dipilih dan juga mungkin dapat diceburi oleh mereka yang tidak berketurunan Melayu. "Bangsa keturunan", walaupun diterjemahkan oleh Kajai sendiri sebagai *race*, sebenarnya membayangkan kesepaduan yang berasaskan kesamaan keturunan, sejarah dan budaya, ia itu warisan yang tidak dapat diubah melalui pilihan atau undang-undang. Pendekata, bagi Kajai, identiti kebangsaan yang berasaskan undang-undang kerakyatan mesti dibezakan daripada sifat kebangsaan yang berasaskan warisan. Tujuan perbezaan ini, bagi Kajai, ialah supaya tidak ada kekeliruan siapa yang boleh diterima ke dalam pergerakan kebangsaan Melayu, suatu pergerakan yang tidak berasaskan kerakyatan tetapi adalah perjuangan oleh "Melayu jati" sebagai "anak negeri" untuk mempertahankan kedaulatan bangsa dan tanah Melayu.²²

Dengan demikian, mengikut fahaman saya, Kajai cuba membezakan antara penggunaan istilah *bangsa* yang berasaskan warisan sejarah dan

penggunaan istilah *bangsa* sebagai terjemahan untuk *nationality*, yang merupakan satu konsep komuniti politik baru. Warisan sejarah, seperti kata Anderson, adalah "*ineluctable*", ia itu menandakan ciri-ciri baka yang tetap, mesti diterima, tidak terbuka. Sebaliknya kerakyatan dan pembentukan negara moden berasaskan konsep persetujuan, atau dalam perkataan Anderson adalah bersifat "*contractual*" dan "*contingent*". Dengan itu juga, boleh dikatakan terdapat dua asas komuniti politik dan dua corak nasionalisme yang mungkin wujud serentak, tetapi dengan pertindihan.²³

Asas kesepaduan yang bersifat *ineluctable* lebih susah ditakrif daripada yang bersifat *contractual*. Soalan yang dihadapi oleh kebanyakan pertubuhan masyarakat Melayu sekitar 1930an dan 1940an ialah bagaimana mentakrifkan "Melayu jati"? Contohnya, dalam perjumpaan wakil daripada Persatuan-persatuan Melayu pada Disember 1940, wakil daripada Selangor telah mencadangkan:

Yang dikatakan Melayu itu ialah seseorang yang keturunan dari sebelah bapa berasal daripada Semenanjung Melayu atau Gugusan Pulau-pulau Melayu dan bertutur Bahasa Melayu atau suatu daripada bahasa-bahasa Gugusan Pulau-pulau Melayu dan berpegang dengan adat-adat Melayu serta beragama Islam.²⁴

Tetapi takrif ini tidak dapat dipersetujui oleh wakil daripada Negeri Sembilan dan juga wakil daripada Singapura.²⁵ Kemusykilan mengenai takrif "Melayu jati" membayangkan kembali persaingan antara mereka yang berketurunan Arab dan orang Melayu tempatan untuk menjadi wakil dan suara masyarakat Melayu di Singapura yang telah timbul lebih awal. Pertubuhan Persatuan Sahabat Pena, pertubuhan Melayu yang, mengikut kajian Roff, adalah pertubuhan seluruh Tanah Melayu yang pertama, juga mengalami konflik antara pemimpin di Pulau Pinang yang dikatakan "tidak jati" kerana adalah berketurunan Jawi Peranakan dan pemimpin di negeri-negeri Melayu lain yang dianggap "lebih jati".²⁶

Suatu pendekatan lain dicadangkan oleh Ibrahim Yaacob, pengasas Kesatuan Melayu Muda, pertubuhan politik yang berbeza daripada

Persatuan Melayu yang berasaskan negeri diharap boleh menyatukan orang Melayu seluruh semenanjung, bahkan dari seluruh alam Melayu. Bagi Ibrahim Yaacob, soal keturunan dan siapa boleh dianggap Melayu "jati" bukan isu pokok dalam pembentukan *bangsa Melayu*. *Bangsa Melayu*, mengikut fahaman Ibrahim Yaacob, adalah suatu kesepaduan yang bukan saja mesti menjangkau perpecahan negeri-negeri Melayu di semenanjung bahkan juga sempadan politik yang digariskan oleh kuasa asing, ia itu Inggeris dan Belanda, pada 1824.

Bangsa ini, mengikut hujahan Ibrahim Yaacob, mewarisi kesinambungan sejarah dari masa lampau yang gilang-gemilang sejak Empayar Srivijaya, Majapahit dan Melaka dan mempunyai asas kesepaduan wilayah, bahasa, budaya serta keturunan yang kukuh untuk membina satu bangsa-negara masa depan yang berdaulat, ia itu bebas daripada kongkongan kuasa asing.²⁷ Konsep *bangsa Melayu* Ibrahim Yaacob ini, mengikut seorang sarjana, dicadangkan sebagai satu bangsa-negara yang bakal dibentuk ("*nation of intent*"), atau dalam lain perkataan ia membayangkan suatu komuniti yang idamkan sebagai matlamat untuk pergerakan nasionalisme Melayu.²⁸

Maka cadangan Ibrahim Yaacob boleh dianggap mempunyai sifat pokok nasionalisme, seperti yang ditakrifkan oleh Benedict Anderson dalam buku terkenalnya, ia itu membayangkan konsep bangsa sebagai satu komuniti idaman (*imagined community*), yang berasaskan pertalian warisan sejarah dan budaya, maka bersifat *ineluctable*.²⁹ Warisan sejarah ini tidak berasaskan soal keturunan semata-mata maka tidak menemui kemusykilan takrif siapakah Melayu jati. Tetapi konsep *bangsa Melayu* Ibrahim Yaacob tetap masih membezakan orang pribumi di rantau ini daripada mereka yang "asing", ia itu datang daripada luar lingkungan alam Melayu. Maka konsep *bangsa* yang dikemukakan oleh Ibrahim Yaacob masih menjaga sempadan bangsa daripada dicerobohi oleh mereka yang bukan Melayu.

Walau bagaimana pun, gagasan *bangsa Melayu* ini melibatkan kemusykilan lain, ia itu penyatuan semenanjung dengan seluruh wilayah yang digelar gugusan pulau-pulau Melayu. Wilayah ini bukan saja luas tetapi telah melalui pengalaman sejarah yang berbeza sejak beberapa abad lagi. Penyatuan ini tidak senang diusahakan malah tidak diterima

oleh semua orang Melayu di semenanjung. Kesatuan Melayu Muda juga tidak berjaya muncul sebelum 1941 sebagai pergerakan nasionalis Melayu yang unggul.

RAJA, RAKYAT DAN BANGSA

Cadangan Malayan Union oleh Inggeris sebagai kerangka perlembagaan untuk membentuk satu negara bagi seluruh semenanjung telah membawa nasionalisme Melayu ke kemuncaknya. Ini adalah kerana gagasan Malayan Union telah serentak menggugat kedaulatan raja-raja dan negeri-negeri Melayu bahkan kedudukan istimewa orang Melayu sebagai bangsa pribumi yang selama ini diakui oleh pihak Inggeris.³⁰ Ucapan-ucapan sewaktu perhimpunan raksasa masyarakat Melayu pada 1 hingga 4 Mac 1946 jelas menunjukkan bahawa Malayan Union dianggap satu "ke'aipan" yang akan membawa kepada "kebinasaan dan kehapusan bangsa kita". Dan teriakan Hang Tuah, "Takkan Melayu hilang di-dunia", menjadi laungan yang berulang-ulang disebut.³¹

Dihadapi dengan ancaman sedemikian besar, soal peranakan atau jati, DKK dan DKA, dan juga masalah takrif Melayu menjadi remih. Kata Datuk Onn Jaafar dalam ucapannya pada 1 Mac 1946, kalau mengikut takrif yang jitu "hanya ada 4 orang yang sa-betul2-nya anak negeri ini". Malahan, kata Datuk Onn lagi,

Jika hendak di-ambil faham bahawa kita orang2 Melayu mesti mengambil asal-usul dato' nenek kita maka sa-patut-nya saya tidak berhak berdiri di-sini di-hadapan tuan2 kerana asal-usul saya daripada Turkey kerana ibu saya bangsa Turkey, tetapi saya tidak mengambil fikiran ini kerana dato' dan bapa saya mengaku Melayu Semenanjung dan juga saya mengaku diri saya Melayu Semenanjung.³²

Beliau juga merujuk kepada soal penyatuan seluruh gugusan pulau-pulau Melayu dengan menyatakan bahawa walaupun itu satu perkara yang

amat mustahak tetapi "Melayu mesti menjaga hak dan faedah diri-nya sendiri terlebih dahulu" Maka, tegur beliau,

Jangan-lah hendak menyeberang entah mana lautan-nya. Umat Melayu hendak bersandar kepada tempat yang kuat bukan-nya kepada tempat yang belum boleh berdiri sendiri.³³

Dari segi lain, pergerakan menentang gagasan Malayan Union oleh masyarakat Melayu, mengikut Cheah Boon Kheng, harus dianggap sebagai kemuncak nasionalisme Melayu kerana buat pertama kalinya tuntutan kedaulatan rakyat disuarakan secara jelas oleh orang Melayu sementara raja-raja pula dikritik secara terbuka. Ini adalah satu perubahan yang revolusioner bagi masyarakat Melayu yang telah lama keberatan mencabar kedaulatan raja. Tindakan raja-raja menandatangani perjanjian MacMichael telah membuka kesempatan untuk pihak Inggeris melaksanakan Malayan Union. Dan tindakan itulah yang membawa kepada raja-raja Melayu dicabar.³⁴

Pandangan sedikian memang ada asas-nya dan dapat dilihat dengan amat jelas dalam rencana Ahmad Masjidin yang berasaskan kajian *Warta Negara*. Mengikut Ahmad Masjidin, seorang pemimpin Melayu dari negeri Kedah telah dilaporkan sebagai menegaskan bahawa "Surat-surat 'treaty' yang tiada mendapat persetujuan rakyat tiada sah dan tiada halal".³⁵ Manakala keluaran *Warta Negara* pada 26 Februari 1946 melaporkan bahawa Sultan Perak telah diminta menerangkan tandatangan perjanjian. Laporan itu juga mengulaskan bahawa tidak pernah berlaku dalam sejarah Semenanjung langkah "seorang sultan Melayu sedang disoal oleh rakyat-rakyatnya atas perbuatan baginda".³⁶

Malahan lebih daripada itu, fatwa yang dikeluarkan oleh Mufti Johore menyatakan bahawa "Kerajaan dan negeri ini bukanlah Sultan yang ampunya, bahkan rakyat negeri dan Sultan-sultan hanya menjadi sebagai ketua". Perbuatan Sultan Johore menurunkan tandatangan atas perjanjian baru itu dikatakan "bersalahan" kerana melanggar Undang-undang Tubuh Kerajaan Johore. Kata Mufti Johore lagi:

Jika dilalui itu satu dosa, memecah amanah yang diletakkan Tuhan atasnya. Oleh itu rakyat taklah wajib lanjutkan setia lagi padanya - Raja boleh dihukum.³⁷

Selanjutnya sidang pengarang *Warta Negara* mengulaskan bahawa:

[O]rang-orang Melayu tiadalah boleh dikatakan derhaka kepada rajanya jika mereka itu tidak boleh bersetuju dengan rajanya lagi kerana perbuatan yang memperdayakan mereka. Orang Melayu tiadalah boleh dikata melawan kerajaan jika orang-orang Melayu tiada mahu menerima barang yang tiada boleh diterimanya dan yang dipandang merbahaya bagi bangsa mereka itu
...³⁸

Jelasnya ketika itu *bangsa* telah muncul sebagai kesetiaan ulung rakyat. Atas kepentingan *bangsa* raja-raja Melayu boleh disoal, dikritik, malahan dihukum. Durhaka kepada *bangsa* lebih dahsyat daripada durhaka kepada raja.

MELAYU BUKAN MALAYAN

Dengan selesainya perundingan yang membawa kepada kuatkuasa perlembagaan Persekutuan Tanah Melayu, hak kerakyatan dengan syarat yang lebih ketat telah diterima untuk penduduk bukan Melayu. Datuk Onn Jaafar, pemimpin utama pergerakan menentang Malayan Union ketika itu cuba membawa pertubuhan United Malays National Organization, atau UMNO, ke haluan baru dengan cadangan menerima ahli-ahli bukan Melayu sebagai ahli ke dalam UMNO, yang akan menjadi United Malayan National Organization. Cadangan ini tidak dapat diterima malahan, mengikut Datuk Onn sendiri, telah membawa kepada tuduhan bahawa beliau telah mendurhaka kepada bangsa Melayu.³⁹

Rayuan Datuk Onn untuk menukar fahaman kebangsaan yang hanya khusus pada orang Melayu kepada satu yang lebih luas, ia itu kepada

"kebangsaan negeri - bukan makna kebangsaan itu diambil daripada baka" nampaknya masih tidak bersesuaian dengan pandangan kebanyakan ahli UMNO ketika itu. Mungkin ucapan Tunku Abdul Rahman sewaktu penerimaan jawatan sebagai ketua baru UMNO lebih mencerminkan pandangan ahli UMNO. Kata Tunku:

Negeri ini diterima daripada Melayu maka patutlah diserahkan balik kepada Melayu..... Janganlah kita gemar kemerdekaan itu hingga dengan kemerdekaan itu kehormatan kita terjual. Ambillah tahu apa yang akan terjadi kelak atas bangsa kita. Oleh sebab itu saya katakan mahulah kita berpegang teguh akan semangat Melayu terlebih dahulu supaya dapatlah kita dengan semangat itu menuntut akan kemerdekaan serta dipaksa mereka serahkan kedaulatan negeri ini kepada kita.⁴⁰

Dalam ucapannya, Tunku telah juga melafazkan keraguan tentang siapakah yang dimaksudkan sebagai *Malayan*. Mengikut Tunku lagi, orang Melayulah yang berhak dan mesti buat keputusan siapa yang dimaksudkan sebagai *Malayan*. Pandangan Tunku ini bermaksud bahawa beliau juga, sama dengan Ibrahim Yaacob yang telah dibincangkan di atas, menganggap orang Melayu sebagai *bangsa penentu* bagi Persekutuan Tanah Melayu. *Bangsa Melayu*, dan bukan rakyat *Malaya*, adalah tunggak untuk pembinaan bangsa-negara moden. Pandangan sebegini juga dijelaskan oleh Burhanuddin Al-Helmy, seorang nasionalis Melayu terkenal yang lain. Mengikut Burhanuddin, penggunaan istilah *Malayan* dianggap sebagai menghinakan bangsa Melayu kerana ia "menjadikan bangsa Melayu yang menuntut hak menjadi suatu bangsa yang berdaulat di antara bangsa-bangsa di dunia ini ialah sebagai suatu kaum sahaja di tanahair sendiri".⁴¹

Ketidaksenangan orang Melayu terhadap perkataan *Malayan* sebagai nama negara, mengikut rakaman Ibrahim Mahmood, telah disuarakan sewaktu rundingan perlembagaan Persekutuan. Nama *Malayan Federation* telah ditolak oleh wakil-wakil UMNO kerana:

... perkataan "Malayan" itu mempunyai makna orang-orang yang ada mempunyai kaitannya dengan Malaya ini tetapi tidak termasuk orang-orang Melayu. Orang-orang Melayu sangat tidak bersetuju mereka itu dipanggil "Malayan". Lagi pula perkataan "Malayan Federation" itu tidak dapat hendak diterjemahkan ke dalam bahasa Melayu.⁴²

MALAYAN BUKAN MELAYU

Kemusykilan terjemahan nama negara tidak diselesaikan kerana Persekutuan Tanah Melayu tetap dikenali dalam bahasa Inggeris sebagai *Federation of Malaya* dan dalam bahasa Inggeris rakyat Persekutuan dikenali sebagai berkebangsaan *Malayan*. Manakala dalam bahasa Cina, nama Persekutuan selalu diterjemahkan dengan bunyi "*Malaya*" dan rakyatnya juga dipanggil orang *Malaya*. Perbezaan istilah ini amatlah penting kerana memanjangkan dua corak identifikasi yang berbeza di kalangan rakyat satu negara.

Sebenarnya orang Cina yang berpendidikan Inggeris telah lama menggunakan perkataan *Malaya* untuk merujuk kepada tempat tinggal mereka dan perkataan *Malayan* sebagai nama identiti politik mereka. Tan Cheng Lock, contohnya, sejak 1926, telah menyatakan cita-cita politiknya demikian:

Our ultimate political goal should be a united self-governing British Malaya with a Federal Government and parliament for the whole of it it is high time that we commence the task of forging the surest and strongest link of that united Malaya by fostering and creating a true Malayan spirit and consciousness amongst its people to the complete elimination of the (*sic*) racial or communal feeling. We should aim at building up a Malayan community with a Malayan consciousness ...⁴³

Dalam semua ucapan dan tulisannya, baik sebelum atau pun selepas 1949 selaku ketua *Malayan Chinese Association* (MCA), Tan merayu

kepada orang Cina yang telah menetap di semenanjung untuk mencurahkan taat setia mereka yang sepenuhnya kepada negara ini dan memikul sepenuhnya tanggungjawab mereka sebagai rakyat *Malaya*.⁴⁴

Mendekati soal pembentukan bangsa-negara dan identiti kebangsaan melalui konsep *nation* dalam bahasa Inggeris membawa ide-ide politik dari bacaan penulisan politik Barat seperti kedaulatan rakyat, demokrasi, keadilan, kesamaan hak asasi dan sebagainya. Perkara ini kelihatan jelas dalam ucapan Tan Cheng Lock pada 1947 di mana beliau telah menyatakan:

We demand for Malaya a Constitution based on democratic and liberal principles, which will guarantee the fundamental rights and liberties of its citizens and which will necessarily lead its people along the road toward the goal of unity and self-government within a specified time in a United Malaya, in which the individuals of the different communities, who are permanently settled here and are prepared to give Malaya their undivided loyalty, may share the duties and rights of citizenship on an equitable basis, with the proviso that the stronger members of the Malayan Community must extend a helping hand to the weaker ones, particularly our Malay brothers who must be uplifted to the economic level of the other inhabitants of this land.⁴⁵

Walaupun keperluan usaha untuk menyeimbangkan kedudukan orang Melayu dikenalpasti, ide-ide politik seperti yang dinyatakan oleh Tan ini tetap bertembung dengan pandangan orang Melayu yang mengutamakan keperluan menandakan kedudukan istimewa golongan pribumi dengan hak-hak yang khusus. Ia itu yang tidak terbuka kepada golongan bukan pribumi.

Dalam fahaman orang Cina di semenanjung, *nation*, berbeza daripada *bangsa*, bermaksud satu entiti dan komuniti politik, dan bukan suatu komuniti bahasa atau budaya. Yang diutamakan dalam proses pembentukan *nation-state* ialah tekad politik untuk hidup bersama dan membina satu masa depan bersama. Dalam ertikata yang lain, asas satu *nation* bukan warisan sejarah. Ia berpandangan ke masa depan, dan

bersifat *contractual*. Dari segi soal bahasa dan budaya pula, kerangka ide politik yang bersifat liberal-demokratik seperti yang dipegang oleh Tan Cheng Lock membawa kebanyakan orang Cina mirip menuntut dasar terbuka terhadap bahasa dan budaya. Dari segi ini, orang Cina yang berpendidikan Inggeris senang bersetuju dengan orang Cina yang berpendidikan Cina, tetapi pandangan mereka ini jelasnya bertindih dengan pandangan orang Melayu yang menekankan bahawa bahasa, budaya dan cara hidup Melayu adalah tunggak identiti bangsa-negara yang bakal dibentuk di Tanah Melayu.

MINZU DAN GUOJIA: DUA KONSEP KOMUNITI YANG BERBEZA

Bagi orang Cina yang berpendidikan Cina pula, pemikiran politik mereka lebih dipengaruhi oleh perubahan yang berlaku dalam wacana politik di China di sekitar hujung abad kesembilan belas dan permulaan abad kedua puluh. Dalam soal pembentukan identiti kebangsaan, dua istilah yang perlu difahamkan ialah *minzu* dan *guojia*.

Perkataan *min*, atau rakyat, telah lama digunakan dalam bahasa Cina klasik tetapi ia tidak berfungsi sebagai konsep komuniti, samada komuniti politik atau budaya. Istilah baru, *minzu*, mulai digunakan hanya pada hujung abad kesembilan belas seiringan dengan pemikiran baru yang meresap masuk dalam kesedaran politik golongan terdidik di China. Mengikut satu pandangan, perkataan *minzu* berasal daripada perkataan *minzuko* dalam bahasa Jepun, manakala perkataan *minzuko* pula merupakan perkataan terbitan Jepun baru yang diperkenalkan pada zaman Meiji sebagai terjemahan untuk perkataan *nation*. Maka, kedua-dua *minzuko* dan *minzu* adalah perkataan baru yang diperlukan untuk konsep politik baru.⁴⁶

Demikian juga perkataan *guo*, atau negeri, adalah perkataan yang setua penulisan sejarah China. Tetapi, istilah *guojia*, atau negara, adalah perkataan baru yang mulai digunakan seiringan dengan pandangan dunia baru yang melihat China, bukan lagi sebagai pusat peradaban di dunia, tetapi sebagai satu unit politik bersama unit-unit politik lain di dunia. Mulai daripada abad kedua puluh, *minzu* dan *guojia* menjadi istilah

politik pokok dalam bahasa Cina moden yang digunakan untuk pengutaraan pemikiran politik baru.⁴⁷

Dalam bahasa Cina moden, perkataan yang digunakan untuk konsep rakyat sebagai anggota negara ialah *guomin*. Ini agak sama dengan penggunaan perkataan “kerakyatan” dalam bahasa Melayu. Namun, terdapat perbezaan yang penting apabila kita telitikan istilah untuk konsep *nationality*. Dalam bahasa Cina, perkataan yang digunakan ialah *guojie*, yang sama seperti *guomin*, adalah terbitan daripada perkataan *guo* dan menandakan pandangan bahawa *nationality* difahamkan sebagai satu identiti politik. Tetapi, dalam bahasa Melayu, perkataan yang biasa digunakan untuk *nationality* ialah *rupabangsa* atau *sifat kebangsaan*, kedua-duanya perkataan yang tidak dikaitkan kepada konsep negara tetapi kepada konsep bangsa, lalu menandakan unsur-unsur baka dan budaya sama, atau mungkin lebih, penting dalam segala apa yang dikaitkan dengan konsep itu. Perbezaan ini membantu kita memahami konflik yang timbul dalam polemik mengenai asas kerakyatan, identiti kebangsaan bagi rakyat Tanah Melayu, bahkan kontroversi mengenai dasar bahasa dan pendidikan.

Untuk lebih memahami pendekatan orang Cina yang berpendidikan Cina kepada isu identiti politik dan budaya, perlu dijelaskan bahawa *guomin* dan *minzu* dilihat sebagai tidak sama, malahan boleh dan perlu dibezakan. Mungkin paling tepat kalau penjelasan yang diberi oleh Liang Qichao, seorang penulis China yang berpengaruh dan terkenal kerana usahanya cuba memperbaharui dan memodenkan pemikiran politik China pada akhir abad kesembilan belas, dipetik:

*Minzu is different from guomin. Guomin is a category relevant to the study of legal matters and can be characterized by residence within a particular territory and possession of a specific guojie one guomin can embrace two or more minzu. For example, the Chinese guomin comprises various minzu such as the Mongols, the Hui, the Zhang.*⁴⁸

Prinsip beberapa *minzu* sama-sama mendirikan satu negara, China, diterima dalam ideologi resmi Parti Guomintang pada tahun 1924 dalam

Kongres Kebangsaannya.⁴⁹ Dan, pandangan sedemikianlah yang dipindahkan kepada keadaan di semenanjung yang juga diperlihatkan sebagai satu *guojia* yang terdiri daripada beberapa *minzu*.

Bolehlah dikatakan bahawa dalam bahasa Cina, *minzu* berfungsi lebih serupa dengan *bangsa* dalam bahasa Melayu, ia itu sebagai satu konsep komuniti budaya yang berasaskan ikatan baka, bersifat *ineluctible*, dan dirasakan sebagai satu takdir warisan sejarah. Ikatan kepada *minzu* tidak berasaskan pilihan atau kontrak reladiri. Kenegaraan dan kerakyatan dinyatakan pula melalui konsep *guojia*, yang merujuk kepada komuniti politik yang berasaskan persetujuan, komitmen, dan tekad bersama di kalangan satu golongan manusia yang mendirikan sebuah negara berdaulat. Bagi orang Cina yang berpendidikan Cina, pemisahan antara ikatan kepada *guojia* dan ikatan kepada *minzu* menjadi asas untuk menyusun suatu pendekatan untuk menyelesaikan soal identiti apabila mereka menjadi rakyat Persekutuan Tanah Melayu.

GUOJIA DAN MINZU: DALAM KONTEKS TANAH MELAYU

Polemik mengenai isu identiti politik dan budaya bagi orang Cina dalam konteks Tanah Melayu timbul selepas telah tamat Pendudukan Jepun. Sebelum itu di kalangan mereka yang berbahasa Cina, perkataan *guojia* umumnya masih merujuk kepada negara China. Malahan dekad 1930an telah memperlihatkan kemuncak penglibatan ramai orang Cina di dalam pergerakan nasionalisme China yang menyemarak akibat serangan Jepun ke wilayah China. Semangat nasionalisme China, seluruh negara dan seluruh *minzu* seperti itu, adalah fenomena moden bagi kebanyakan orang Cina yang sebelum itu lebih biasa memperlihatkan identiti mereka dari segi suku dialek dan kerabat (*clan*). Dari segi ini, nasionalisme China, seperti di banyak tanah jajahan yang lain, memang dicetuskan oleh kolonialisme dan imperialisme.⁵⁰

Walau bagaimana pun, di sekitar dekad 1940an, penduduk Tanah Melayu yang berketurunan Cina telah mulai mengalami perubahan sosial dan politik yang penting. Pertama, kebanyakan pemuda Cina ketika itu bukan penghijrah lagi tetapi telah dilahirkan dan dibesarkan di sini. Mengikut census 1947, 62.5% daripada penduduk Cina telah dilahirkan

di sini dan 21.3% antara mereka yang tidak lahir di sini telah menetap di sini sejak sebelum 1930.⁵¹ Kedua, dan lebih utama, selepas perlembagaan Persekutuan Tanah Melayu berkuatkuasa pada bulan Februari 1948, dan seterusnya dengan kelonggaran syarat untuk orang bukan Melayu menjadi rakyat pada 1952, ramai orang Cina telah membuat keputusan menjadi rakyat Persekutuan. Pada 1953, jumlah rakyat Persekutuan yang berketurunan Cina dianggarkan lebih daripada 1 juta orang.⁵²

Dengan proses menjadi rakyat, bermula juga proses penukaran perspektif politik yang dicerminkan dalam bahasa dan wacana politik. Pada dekad 1950an, dalam surat khabar dan majalah bahasa Cina, *guojia* jelas mulai merujuk bukan lagi kepada negara China tetapi kepada Persekutuan Tanah Melayu atau *Malaya*, seperti mana ungkapan *woguo* (negaraku) juga tidak lagi merujuk kepada negara China. Proses peralihan dari negara asal ke tempat duduk dapat diperlihatkan dalam alam kesedaran dan penulisan golongan terdidik. Contohnya dua orang sarjana, Hsu Yung-tsiao dan Tan Yeok Seong, telah banyak menjalankan kajian dan penulisan mengenai sejarah tempatan. Pada 1954, Hsu telah menterjemahkan *Sejarah Melayu* dan menerbitkan terjemahannya untuk bacaan ramai. Tulisan sastra dalam bahasa Cina juga mulai menonjolkan sifat tempatan dalam dekad 1950an.⁵³ Mungkin paling penting sekali, proses penglibatan dalam politik tempatan menjadi bertambah jelas selepas 1946. Ini dapat dilihat baik dalam perjuangan Parti Komunis Malaya maupun dalam politik MCA yang ditubuh untuk melawan pengaruh komunisme di kalangan orang Cina.⁵⁴

Kalau pun proses perpindahan kiblat politik telah bermula, ini tidak membawa kepada pemutusan ikatan kepada budaya dan kepada *minzu*, kerana, seperti yang telah dibincangkan di atas, ikatan kepada *guo* di anggap berbeza dan asing daripada ikatan kepada baka, budaya, atau *minzu*. Ini menjadi semakin ketara apabila polemik tentang identiti budaya menjadi lantang selepas British mulai mengambil pendekatan baru dalam menggubal dasar pendidikan selepas Perang Dunia Kedua. Dasar yang dicadangkan oleh pemerintah kolonial melalui penggubalan Ordinan Pendidikan 1952 bertujuan menjadikan bahasa Inggeris bahasa pengantar utama dalam sistem persekolahan Tanah Melayu.⁵⁵

Dasar ini menjadi sasaran guru-guru sekolah Cina dan kebanyakan mereka yang berpendidikan Cina yang berpendapat bahawa dasar British bertujuan memusnahkan sekolah Cina dan bahasa Cina. Sebenarnya, kontroversi mengenai kedudukan dan masa depan bahasa Cina dan sekolah Cina telah mula sejak keluaran Laporan Barnes dan Laporan Fenn-Wu pada pertengahan tahun 1951. Dua laporan ini masing-masing membuat cadangan yang berbeza kepada soalan bagaimana mengintegrasikan empat aliran sekolah yang sedia ujud di Tanah Melayu kepada satu sistem pendidikan yang sesuai untuk masyarakat berbilang kaum di Tanah Melayu.

Satu pergerakan untuk memertahankan hak kewujudan sekolah Cina serta penggunaan bahasa Cina sebagai bahasa pengantar telah lahir pada tahun 1951. Dua pertubuhan, satu yang menggabungkan persatuan guru-guru sekolah Cina dan satu lagi yang menggabungkan persatuan penganjur dan pengarah sekolah Cina, didirikan. Pemimpin dua pertubuhan ini menjadi suara utama masyarakat Cina mengenai isu-isu pendidikan dan budaya. Polemik yang disampaikan dalam ucapan-ucapan dan pernyataan akhbar dua pertubuhan itu berteraskan konsep *minzu* sebagai ikatan baka dan budaya nenek-moyang yang tidak boleh dan tidak harus dikesampingkan walau pun orang Cina menjadi rakyat Persekutuan Tanah Melayu. Dari pandangan mereka ini, Persekutuan Tanah Melayu adalah negara yang berbilang *minzu* yang masing-masing mempunyai budaya sendiri yang harus diterima sebagai sama-sama boleh membawa sumbangan kepada proses pembinaan identiti kebudayaan se Tanah Melayu yang baru.⁵⁶

Lim Lian Geok, seorang guru sekolah Cina yang telah berhijrah ke semenanjung pada dekad 1920an dan menjadi rakyat Persekutuan pada tahun 1951, adalah wakil paling tegas bagi pandangan ini.⁵⁷ Dari segi identifikasi politik, Lim amat tegas menyampaikan pandangan bahawa "orang Cina yang dilahirkan dan dibesarkan di sini mestilah menganggapkan Malaya sebagai ibu pertiwi mereka".⁵⁸ Manakala, kepada orang Cina yang dilahirkan di China tetapi telah membuat keputusan menetap di sini pula, Lim menyatakan:

Tuan-tuan harus tahu bahawa sungguh pun
tuan-tuan mempunyai negeri asal tetapi anak-

anak tuan-tuan telah menjadi anak negeri ini. Hanya Malaya sajalah ibu pertiwi dan negeri mereka yang tetap. Kepentingan-kepentingan Malaya adalah juga kepentingan-kepentingan mereka. Lain-lain negeri di luar Malaya, paling tinggi, hanya boleh dianggap oleh mereka itu sebagai sahabat-sahabat saja.⁵⁹

Secucuk dengan kesedaran politik baru ini, Gabungan Persatuan Guru-guru Sekolah Cina yang dipimpin oleh Lim Lian Geok tetap menerima bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan (*guoyu*) dan bersetuju semua sekolah kebangsaan wajib mengajar bahasa Melayu supaya semua rakyat boleh berbahasa Melayu. Orang Cina, sebagai rakyat, juga mesti menerima keperluan satu sistem pendidikan kebangsaan untuk memupuk ketaatsetiaan dan identiti kenegaraan yang kuat di kalangan generasi muda. Dalam satu Memorandum menentang percubaan pemerintah British menukar sekolah bahasa pengantar sekolah vernakular kepada bahasa Inggeris pada tahun 1954, persatuan itu menyatakan bahawa:

Kita bersetuju bahawa untuk membina satu negara (*guo*), mesti ada satu sistem pendidikan kebangsaan (*guojia jiaoyu*). Akan tetapi, makna sebenar pendidikan kebangsaan perlulah dijelaskan. Mengikut fahaman biasa, sistem pendidikan kebangsaan adalah penggunaan saluran pendidikan untuk mengemai semangat kerakyatan (*guomin*) yang sihat dan kuat serta rela memberi sumbangan kepada negara (*guo*).⁶⁰

Tetapi jelasnya titik rujukan di sini adalah kepada negara atau *guo*. Ini berbeza jauh daripada pandangan masyarakat Melayu bahawa dasar pendidikan *kebangsaan* mestilah berasaskan bukan semata-mata pada konsep kerakyatan tetapi juga kepada penerimaan bahasa dan budaya Melayu sebagai teras identiti kebangsaan. Di sinilah terletak satu fokus utama konflik polemik *bangsa* dan *minzu*. Bagi orang Melayu, kerakyatan dan kebangsaan tidak boleh dipisahkan tetapi bagi orang Cina menjadi rakyat Persekutuan tidak bermaksud mereka mesti

mebelakangkan bahasa dan budaya Cina dan menerima identiti budaya Melayu. Pendirian orang Cina adalah mereka:

menjadi rakyat dan sebatikan dengan Malaya berasaskan kerelaan memenuhi sepenuhnya tanggungjawab taatsetia, tidaklah dengan syarat menyingkirkan bahasa ibunda mereka dan membelakangkan budaya mereka.⁶¹

Bagi golongan berpendidikan Cina, orang Cina yang tidak tahu bahasa ibunda dipandangkan sebagai orang yang telah "kehilangan jiwa *minzu*".

Dari satu segi, pengekalan bahasa dan budaya Cina dipertahankan sebagai suatu hak asasi golongan minoriti yang hidup dalam negara berbilang kaum. Tetapi dari segi yang lain, agak jelas juga bahawa kehendak itu bertolak daripada sikap bangga terhadap budaya Cina sebagai budaya yang disanjung tinggi kerana "paling halus dan panjang di dunia". Kebanggaan ke atas budaya Cina ini boleh membawa kepada sikap angkuh seperti yang terdapat dalam ucapan David Chen, Presiden pertama Gabungan Persatuan Guru-guru Sekolah Cina, yang menyatakan bahawa:

Malaya masih belum mempunyai budayanya yang tersendiri. Budayanya sekarang adalah satu campuran antara budaya dari Timur dan dari Barat. Sebahagian besar daripada budaya yang datang daripada sebelah Timur itu berasal daripada budaya Cina.⁶²

Pemimpin lain selepas David Chen jarang membuat pernyataan sedemikian. Namun pendirian bahawa identiti budaya Cina harus diberi ruang dalam pembentukan budaya Tanah Melayu diteruskan dalam polemik *minzu* yang berpanjangan dalam dekad 1950an sebagai tindakbalas kepada dasar pendidikan dan dasar bahasa kerajaan Persekutuan yang diperlihatkan sebagai bertujuan mengesampingkan bahasa dan budaya orang Cina.⁶³

PENUTUP

Dalam bahagian awal kertaskerja ini kita telah memperlihatkan bagaimana polemik *bangsa* timbul daripada satu perasaan tergugat dan keinginan menjaga sempadan *bangsa Melayu* daripada dicero bohi oleh "orang asing". Dari segi ekonomi, isu kemunduran menyatupadukan masyarakat Melayu dan mengasingkan *Melayu jati* daripada "orang dagang", walau pun mereka ini sama-sama beragama Islam. Dari segi politik pula, polemik *bangsa* membezakan antara golongan pribumi dan golongan "dagang". Sifat pribumi dipandangkan sebagai asas utama untuk menegakkan ketuanan Melayu di tanah air mereka. Ketuanan ini melibatkan bukan saja soal teraju pimpinan politik tetapi juga soal bahasa dan budaya kerana bahasa dan budaya Melayu dianggap mesti diterima sebagai teras identiti negara dan identiti kebangsaan.

Pandangan orang Cina pula ialah masyarakat Tanah Melayu terdiri daripada berbagai *minzu*, yang masing-masing mempunyai warisan sejarah dan budaya yang tersendiri. Orang dari *minzu* yang berbeza boleh sama-sama menjadi rakyat satu negara kerana identiti politik dan identiti budaya ialah dua hal yang berlainan. Pembinaan bangsa-negara baru mesti berasaskan prinsip rakyat dari semua *minzu* diberi kedudukan setaraf dan diberi ruang untuk mengekalkan sifat budaya masing-masing. Pandangan sedemikian membawa polemik *minzu* bertembung dengan polemik *bangsa* yang menekankan penerimaan budaya pribumi sebagai asas pembinaan bangsa-negara.

Pada pertengahan dekad 1950an, tujuan mendapat merdeka menjadi matlamat politik terutama pemimpin Perikatan dari berbagai kaum. Berasaskan matlamat terutama ini, beberapa kompromi dibuat oleh kedua-dua pihak, pemimpin masyarakat Melayu dan bukan-Melayu. Kompromi ini termaktub dalam perlembagaan Merdeka, Laporan Razak dan Ordinan Pendidikan 1957. Walau bagaimanapun konflik mengenai asas pembinaan identiti kebangsaan berterusan selepas pencapaian merdeka, bahkan menjadi lebih lantang sepanjang 1960an.

Kertaskerja ini hanya dapat meninjau satu tahap dalam konflik polemik *bangsa* dengan polemik *minzu*. Setentunya dengan perubahan politik, sosial dan ekonomi semenjak merdeka, corak polemik ini telah

berubah. Tetapi kesinambungan unsur-unsur tertentu dengan polemik pada dan sebelum dekad 1950an tetap ada. Mungkin tepat mengakhiri kertaskerja ini dengan dua petikan daripada rencana yang tercetak pada pertengahan 1980an di dua majalah tempatan. Penulis rencana yang bertajuk "Isu Pribumi dan Masalah Perpaduan" dalam keluaran *Dewan Masyarakat* pada bulan Disember 1986 telah menjelaskan penggunaan perkataan *bangsa* demikian:

"Bangsa" bererti manusia yang menjadi warganegara sesebuah negara, dan "warganegara" bererti suatu status yang diberikan kepada seseorang untuk membolehkan dia mendapat hak, seperti mengundi, memegang harta, memegang pasport atau keistimewaan lain

Bagi kita di Malaysia, oleh kerana negara ini dinamakan Malaysia, maka warganegara Malaysia hendaklah dipanggil bangsa Malaysia keturunan Melayu, keturunan Cina atau keturunan India. Kita tidak boleh memanggil orang Cina di Malaysia sebagai bangsa Cina kerana bangsa Cina hanya wujud di negara China dan kita tidak boleh memanggil orang India di Malaysia sebagai bangsa India, kerana bangsa India hanya wujud di negara India. Mereka hendaklah dipanggil sebagai kaum Cina atau kaum India. Oleh kerana tidak ada Negara Melayu di dunia ini maka orang Melayu di Malaysia boleh dipanggil Bangsa Melayu berselisih ganti dengan bangsa Malaysia.

Pandangan yang berbeza sedikit telah dinyatakan dalam Sidang Pengarang *Dewan Budaya*, keluaran bulan Ogos 1985, yang menyatakan bahawa:

Nationalism kerap diterjemahkan sebagai "semangat kebangsaan", barangkali sebagai terjemahan yang mudah. Terjemahan itu

mungkin sahaja benar, mungkin sahaja kurang tepat. *Nationalism* bertolak dari perkataan *nation*, lalu memberikan erti perasaan cintakan *negara*. Semangat *kebangsaan* pula bertolak dari perkataan *bangsa*, lalu memberikan erti perasaan cintakan *bangsa* sendiri. Kedua-dua istilah ini mungkin tidak menimbulkan masalah bagi sebuah negara yang mempunyai satu bangsa; tetapi bagaimana halnya bagi sebuah negara majmuk?

Soalan inilah yang telah mencetuskan saya ingin lebih memahami masalah yang muncul dalam polemik mengenai banyak soal *kebangsaan* di negara Malaysia yang mungkin timbul kerana istilah *bangsa*, *minzu* dan *nation* masing-masing membawa sejarah kegunaan dan polemik yang berbeza. Kertaskerja ini adalah satu usaha ke arah ini.

NOTA

- ¹ Artikel ini telah dibentangkan di *Seminar Kebangsaan Nasionalisme dan Pembangunan di Malaysia* yang dianjurkan oleh Jabatan Sejarah, Universiti Kebangsaan Malaysia pada November 1994. Isikandungan berasaskan tulisan saya dalam bahasa Inggeris, *The Rhetoric of Bangsa and Minzu: Community and Nation in Tension, the Malay Peninsula, 1900-1955*, Melbourne: Monash University Centre for Southeast Asian Studies, Working paper No 52, 1988.
- ² Virginia Matheson, "Concepts of Malay Ethos in Indigenous Malay Writings" dalam *Journal of Southeast Asian Studies*, Jld. X No. 2 (1979), ms 351-371. Teks Melayu yang dirujuk dalam rencana Matheson ialah *Sejarah Melayu*, *Peringatan Sejarah Johore*, *Misa Melayu*, *Hikayat Petani*, *Hikayat Merong Mahawangsa*, *Tuhfat al-Nafis*, *Kisah Pelayaran Abdullah* dan *Hikayat Abdullah*.
- ³ *Ibid.*, ms. 366 *passim*.
- ⁴ Abdul Rahman Haji Ismail, "'Takkan Melayu Hilang di Dunia': Suatu Soroton Tentang Nasionalisme Melayu" dalam *Nasionalisme*.

Satu Tinjauan Sejarah, Abdul Rahman Haji Ismail & R. Suntharalingam (peny.), Petaling Jaya: Fajar Bakti, 1985, ms. 41.

- ⁵ Anthony D. Smith, *The Ethnic Origins of Nations*, New York: Basil Blackwell, 1986, ms. 21-31.
- ⁶ Untuk satu perbincangan umum lihat Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London & New York: Verso, 1992 cetakan semula, cetakan pertama 1983.
- ⁷ Untuk satu perbincangan mutahir lihat Abdul Rahman Haji Ismail, "Nasionalisme Melayu dan Nasionalisme Melayu Setengah Melayu: Satu Perbincangan tentang Tarikh Permulaannya" dalam *Isu-Isu Pensejarahan: Esei Penghargaan kepada Dr. R. Suntharalingam*, Abu Talib Ahmad & Cheah Boon Kheng (peny.), Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia bagi pihak Pusat Pengajian Ilmu Kemanusiaan, 1995, ms. 163-192.
- ⁸ Abdullah bin Haji Jaafar, "Al-Imam" dalam *Lembaran Akhbar Melayu*, Kuala Lumpur: Persatuan Sejarah Malaysia, 1980, ms. 8. Lihat juga Abdul Aziz bin Mat Tom, "Al-Imam sepintas lalu" dalam *Jurnal Sejarah*, Bil.11 (1972/72); Mohd. Sarim bin Haji Mustajab, "Gerakan Islah Islamiyah di Tanah Melayu" dalam *Malaysia: Sejarah dan Proses Pembangunan*, Kuala Lumpur: Persatuan Sejarah Malaysia, 1979; dan William Roff, *The Origins of Malay Nationalism*, Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, 1974, Bab 3.
- ⁹ Seperti dipetik dalam Abdullah bin Haji Jaafar, ms. 32.
- ¹⁰ Petikan pertama terdapat di dalam Khoo Kay Kim, "Semenanjung Tanah Melayu: Satu Kajian Politik" dalam *Sejarah Malaysia Sepintas Lalu*, Zainal Abidin Wahid (peny.), Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1983, ms. 102; yang kedua terdapat di dalam Mohd. Sarim bin Haji Mustajab, *op. cit.*, ms 134, tekanan ditambah.

- ¹¹ *Op. cit.*, ms 31
- ¹² K.R. Minogue, *Nationalism*, London: Batsford, 1967, ms.25.
- ¹³ W. R. Roff, *The Origins of Malay Nationalism*, ms. 189-190.
- ¹⁴ Lihat penjelasan dalam Arshad Haji Nawari, "Utusan Melayu" dalam *Lembaran Akhbar Melayu*, Kuala Lumpur: Persatuan Sejarah Malaysia, 1980, ms. 105-132.
- ¹⁵ *Ibid.*, ms. 124-125
- ¹⁶ Lihat rencananya yang bertajuk "Takrif Pergerakan Kebangsaan Melayu" yang terdapat sebagai lampiran dalam Abdul Latiff Abu Bakar, *Abdul Rahim Kajai: Wartawan dan Sasterawan*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1984.
- ¹⁷ Dipetik daripada teks rencana yang tercetak dalam *Antologi Esei Melayu Dalam Tahun2 1924-1941*, Zabedah Awang Ngah (peny.), Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1966, ms. 129-130
- ¹⁸ Seperti dipetik dalam W.R. Roff, *Origins of Malay Nationalism*, ms. 209.
- ¹⁹ Seperti dipetik dalam Mohd. Kurnian bin Hashim "Soal Kaum Imigran dalam Akhbar Melayu (1930an)" dalam *Lembaran Akhbar Melayu*, ms. 93.
- ²⁰ *Ibid.*, ms. 91
- ²¹ Untuk satu gambaran ketegangan hubungan antara kaum Melayu dan Cina di sekitar 1930an lihat Khoo Kay Kim, "Sino-Malay Relations in Peninsular Malaysia before 1942" dalam *Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. XII No 1 (March 1981).
- ²² Lihat rencana-rencana beliau yang tercetak dalam Bahagian Lampiran dalam Abdul Latif Abu Bakar, *Abdul Rahim Kajai*:

Wartawan dan Sasterawan Melayu, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1984.

- 23 Lihat B. Anderson, *Imagined Communities*, untuk perbincangan lebih lanjut.
- 24 Dipetik daripada Minit Mesyuarat yang tercetak sebagai lampiran dalam *Tokoh-tokoh Tempatan (Kumpulan Esei Sejarah Malaysia oleh Pelajar-pelajar USM)*, Pulau Pinang: Kertas Tak Berkala, Pusat Pendidikan Ilmu Kemanusiaan, Universiti Sains Malaysia, 1982, ms. 165-166.
- 25 Ibid. Lihat juga perbincangan dalam W.R. Roff, *The Origins of Malay Nationalism*, ms. 235-247.
- 26 W.R. Roff, *The Origins of Malay Nationalism*, ms. 218-220.
- 27 Lihat bukunya yang bertajuk *Nusa dan Bangsa Melayu*, Jakarta: N.V. Alma'arif, 1951 dan juga berapa rencana yang ditulis oleh Ibrahim Yaacob sekitar lewat 1930an yang dicetak semula dalam Mohd. Taib Osman, *Bahasa Renchana Pengarang Akhbar-akhbar Melayu hingga ka-tahun 1941*, Kuala Lumpur: Persatuan Sejarah Malaysia, 1979.
- 28 Rustam A. Sani, "Melayu Raya as a Malay 'Nation of Intent'" dalam *The Nascent Malaysian Society*, H.M. Dahlan (peny.), Kuala Lumpur: Jabatan Anthropologi dan Sosiologi, Universiti Malaya, 1976. Lihat juga perbincangan Cheah Boon Kheng tentang Kesatuan Melayu Muda dalam rencana "The Japanese Occupation of Malaya, 1941-1945" dalam *Indonesia*, No 28 (1979), ms 85-120.
- 29 Lihat B. Anderson, *Imagined Communities*.
- 30 Peristiwa ini memang telah banyak dikaji. Lihat, contohnya, James de V. Allen, *The Malayan Union*, New Haven: Yale University Southeast Asian Studies Monograph, 1967; Mohamed Noordin Sopiee, *From Malayan Union to Singapore Separation: Political*

Unification in the Malaysia Region, 1945-1965, Kuala Lumpur: University of Malaya Press, 1976; A.J. Stockwell, *British Policy and Malay Politics during the Malayan Union Experiment, 1942-1948*, Kuala Lumpur: Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society Monograph, 1979; dan Allen Lau, *The Malayan Union Controversy, 1942-1948*, Singapore: Oxford University Press, 1991.

- ³¹ Lihat rakaman ucapan secara hampir verbatim yang terdapat dalam Mohd. Yunus Hamidi, *Sejarah Pergerakan Politik Melayu Semenanjung*, Kuala Lumpur: Pustaka Antara, 1961 dan Ibrahim Mahmood, *Sejarah Perjuangan Bangsa Melayu*, Kuala Lumpur: Pustaka Antara, 1951.
- ³² Mohd. Yunus Hamidi, *Sejarah Pergerakan Politik Melayu Semenanjung*, ms. 50.
- ³³ Ibid., ms. 51-52.
- ³⁴ Cheah Boon Kheng, "The Erosion of Ideological Hegemony and Royal Power and the Rise of Postwar Malay Nationalism, 1945-1946" dalam *Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. XIX No 1 (March 1988).
- ³⁵ Petikan daripada rencana dalam ruangan "Fikiran Pembaca", *Warta Negara*, keluaran 24 Januari 1946, seperti terdapat dalam rencana Ahmad bin Masjidin, "Malayan Union dari Kacamata *Warta Negara*" dalam *Sejarah Masyarakat Melayu Modern*, diselenggarakan oleh Khoo Kay Kim, Kuala Lumpur: Persatuan Musium Malaysia, 1984, ms. 198.
- ³⁶ Ibid., ms. 196.
- ³⁷ Ibid., ms. 195.
- ³⁸ Ibid.

- ³⁹ Lihat teks ucapan Datuk Onn Jaafar bila meletakkan jawatan sebagai ketua UMNO dalam Ibrahim Mahmood, *Sejarah Perjuangan Bangsa Melayu*, ms. 304.
- ⁴⁰ Ibid., ms. 314.
- ⁴¹ Burhanuddin Al-Helmy, *Politik Melayu dan Islam*, disusun oleh Kamarudin Jaafar, Kuala Lumpur: Yayasan Anda, 1980, ms. 107-108.
- ⁴² Ibrahim Mahmood, *Sejarah Perjuangan Bangsa Melayu*, ms. 149.
- ⁴³ Tan Cheng Lock, *Malayan Problems from a Chinese Point of View*, Singapore: Tannisco, 1947, ms. 90.
- ⁴⁴ Ucapan Tan Cheng Lock terkumpul dalam beberapa buah buku yang boleh didapati di antara Surat Persendiriannya dalam simpanan Arkib Negera Malaysia dan Institute of Southeast Asian Studies di Singapura.
- ⁴⁵ Tan Cheng Lock, *Malayan Problems from a Chinese Point of View*, ms 147.
- ⁴⁶ Lihat Charlotte Furth, "The Sage as Rebel: The Inner World of Chang Ping-lin" dalam *The Limits of Change: Essays on Conservative Alternatives in Republican China*, C. Furth (peny.), Cambridge Mass.: Harvard University Press, 1976, ms. 113-150. Mengenai asal-usul istilah *minzu*, lihat Lin Yaohua, "Guanyu 'minzu' yizi di shiyong he yiming de wenti" (Penggunaan dan masalah terjemahan istilah *minzu*) dalam *Lishi Yanjiu*, 1963 (2), ms. 171-190.
- ⁴⁷ Untuk satu perbincangan terkenal tentang proses peralihan pandangan dunia dan pemikiran politik di China pada hujung wangsa Qing lihat J.R. Levenson, *Confucian China and its Modern Fate: the Problem of Intellectual Continuity*, London: Routledge and Kegan Paul, 1958.

- ⁴⁸ Liang Qichao, "Zhongguo lishi shang minzu zhi yanjiu" (Kajian minzu dalam konteks sejarah China) dalam *Guoshi yanjiu liupian* (Enam rencana mengenai sejarah negara), Shanghai: Zhonghua Shuju, 1935.
- ⁴⁹ Lihat Zeng Pingying, "Luelun Sanmin zhuyi" (Sedikit perbincangan tentang Tiga Prinsip, ia itu ideologi politik parti Guomintang yang diperkenalkan oleh Sun Yat Sen, pemimpin pertama parti itu) dalam *Guofu bainian danchen jinian lunwen zhuanji* (Koleksi Peringatan Ulangtahun ke-100 kelahiran bapa negara), Taipei: Guoli Taiwan Daxue Xuesheng Jinian Guofu Bainian Danchen Chuban Weiyuanhui, 1965.
- ⁵⁰ Untuk satu perbincangan tentang kebangkitan nasionalisme dalam konteks kolonialisme dan imperialisme lihat B. Anderson, *Imagined Communities*.
- ⁵¹ M.V. Del Tufo, *Malaya comprising the Federation of Malaya and the Colony of Singapore: A Report on the 1947 Census of Population*, Kuala Lumpur: Government Printers, 1949, Bab 8.
- ⁵² Lihat perbincangan terperinci tentang penukaran syarat-syarat kerakyatan, dan anggaran jumlah yang menjadi rakyat, dalam K.J. Ratnam, *Communalism and the Political Process in Malaya*, Kuala Lumpur: University of Malaya Press, 1965, Bab 3.
- ⁵³ Lihat majalah bahasa Cina keluaran tempatan, contohnya *Nanyang Xuebao* dan *Nanyang Wenzhai* untuk contoh kajian dua orang sarjana serta aliran baru dalam tulisan sastra bahasa Cina.
- ⁵⁴ Lihat Heng Pek Koon, *Chinese Politics in Malaysia: A History of the Malaysian Chinese Association*, Singapore: Oxford University Press, 1988.
- ⁵⁵ Untuk perbincangan lebih lanjut tentang dasar pendidikan British selepas 1946 lihat Tan Liok Ee, "Dasar Pendidikan dalam Konteks Dekolonisasi: Semenanjung Tanah Melayu, 1945-1955" dalam

Kolonialisme di Malaysia dan Negara-negara Lain, Abu Talib Ahmad dan Cheah Boon Kheng (peny.), Petaling Jaya: Fajar-Bakti, 1990.

- ⁵⁶ Lihat Tan Liok Ee, “*Dongjiaozong and the Challenge to Cultural Hegemony, 1951-1987*” dalam *Fragmented Vision: Culture and Politics in Contemporary Malaysia*, Joel S. Kahn dan Francis Loh Kok Wah (peny.) Sydney: Allen & Unwin in association with Asian Studies Association of Australia, 1992, untuk keterangan lebih lanjut.
- ⁵⁷ Latarbelakang serta biografi pendek Lim boleh didapati dalam Tan Liok Ee, “Descent and Identity: The Different Paths of Tan Cheng Lock, Tan Kah Kee and Lim Lian Geok” dalam *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society*, Vol. LXVIII, Pt. 1 (1995).
- ⁵⁸ Lim Lian Geok, *Huawen Jiaoyu huyu lu* (Kumpulan pernyataan dan ucapan mengenai pendidikan Cina), Kuala Lumpur: Lin Lianyu Jijin Weiyuanhui, 1986, ms. 52.
- ⁵⁹ Di petik dari perutusan Lim selaku ketua Gabungan Persatuan Guru-guru Sekolah Cina sempena Hari Raya Puasa yang diterbitkan dalam *Utusan Melayu* pada tahun 1956. Salinan teks perutusan dalam bahasa Cina dan dalam tulisan Jawi dicetak dalam *ibid.* sebagai prakata.
- ⁶⁰ Di petik daripada teks memorandum itu yang tercetak dalam *Jiaozong 33nian* (Cenderamata Khas Sempena Ulang Tahun ke-33 Gabungan Persatuan Guru-guru Sekolah Cina), Kuala Lumpur: Jiaozong, 1987, ms. 348-349.
- ⁶¹ *Ibid.*
- ⁶² Di petik daripada teks ucapan David Chen, Disember 1951, yang tercetak dalam *Jiaozong 33nian*, ms. 177.

- ³ Lihat Tan Liok Ee, "*Dongjiaozong and the Challenge to Cultural Hegemony*" dan juga Tan Liok Ee, *The Politics of Chinese Education in Malaya, 1945-1961*, Kuala Lumpur: Oxford University Press, dalam proses percetakan.